

Програма магістерського спецкурсу кандидата філософських наук, доцента кафедри історії філософії ЛНУ імені Івана Франка

Андрія Дахнія

“ФІЛОСОФІЯ МАРТИНА ГАЙДЕГГЕРА” (філософський факультет, відділення “філософія”)

Спецкурс нараховує 18 лекційних годин і завершується заліком

Програма курсу і контрольні питання

Вступ

Даний спецкурс призначений для магістрантів, які, займаючись вивченням історії новітньої філософії, виявили особливий інтерес до спадщини одного з найвідоміших і найвпливовіших мислителів ХХ століття Мартіна Гайдеггера. Актуальність даного спецкурсу визначається тією обставиною, що ідеї розглядуваного мислителя і до сьогодні більшою чи меншою мірою залишаються в центрі філософських дебатів. Закономірності розвитку постіндустріальної, або інформаційної цивілізації, всезростаюча роль техніки примушують звертатись до тих глибоких і проникливих думок, які висловлювались видатним німецьким філософом стосовно специфіки і розвитку західної цивілізаційної парадигми, причому останнє безпосередньо пов'язане із особливостями європейського мислення, яке через новоєвропейську метафізику створило можливість появи сучасної техніки. Крім того, суттєвим залишається вплив Гайдеггера з огляду на реалії постмодерністського мислення; при цьому цілком своєчасними видаються рефлексії філософа щодо європейського нігілізму. Мета даного спецкурсу полягає передусім у створенні для магістрантів можливостей цілісного осягнення, а відтак реконструкції основних складових творчості Гайдеггера крізь призму показу його шляху становлення, еволюції його мислення.

Тема 1. Мартін Гайдеггер: життєвий шлях і філософська творчість.

1. Життя і творчість Гайдеггера в загальній перспективі:

- Біографія мислителя крізь призму суспільно-політичної історії Заходу у двадцятому столітті;
- Становлення мислителя: від теології до філософії (симптоматичність такої еволюції для німецької філософії);
- Мартін Гайдеггер і проблема вибору суспільної моделі (ліберально-демократичний і тоталітарний шляхи розвитку соціуму);

- Ангажованість у націонал-соціалізм і ідеологія “крові і ґрунту”;
 - Проблема “нерозкаяності” Гайдеггера;
 - Ідеал життя і місія філософа;
 - Періодизація творчості.
2. Головні етапи творчого шляху:
- “Ранній” Гайдеггер і екзистенційна проблематика на тлі фундаментальної онтології;
 - “Die Kehre“ – поворот 30-х років: зміна парадигм;
 - Реальність особистісно-етична і безособово-космічна;
 - “Пізній” Гайдеггер і проблеми герменевтичної філософії;
 - Мова як дім буття.
3. Особливості стилю:
- важкість сприйняття і “магічні” темноти;
 - принцип “сегментації” понять;
 - впровадження неологізмів;
 - неспроможність абсолютно точного перекладу;
 - переклад як інтерпретація.

Обов’язкова література:

1. Ясперс К. Гайдеггер // Мартін Гайдеггер очима сучасників. – К., 2002. С.24-41.
2. Мотрошилова Н. В. Драма життя, ідей и грехопадения Мартина Хайдеггера // Философия Мартина Хайдеггера и современность. -- М., 1991. С. 3-52.
3. Хайдеггер М. Творческий ландшафт: почему мы остаемся в провинции? // Феноменология. Герменевтика. Философия языка. Мартин Хайдеггер. - М., 1999. С. 218-221.

Додаткова література

1. Хайдеггер М. Пути к собеседованию // Феноменология. Герменевтика. Философия языка. Мартин Хайдеггер. - М., 1993. С. 232-237.
2. Хайдеггер М. Проселок // Феноменология. Герменевтика. Философия языка. Мартин Хайдеггер. - М., 1993. С.238-241.
3. Лепп І.Християнська філософія екзистенції. – Київ, 2004. С.18-20.
4. Biemel W. Martin Heidegger mit Selbstzeugnissen und Bilddokumenten. – Hamburg, 1991.

Тема 2. Спадщина М. Гайдеггера в контексті розвитку світової філософської думки: витоки мислителя і впливи на духовну культуру ХХ століття.

1. Джерела філософування:

- Спадщина філософії античності (від досократиків до Арістотеля);
- Ідея історичності в інтерпретації Г.В.Ф Гегеля;
- Доступність Абсолюту для індивідуальної екзистенції (засвоєння к'єркегорівських ідей);
- Феноменологія Е.Гуссерля;

2. Місце Гайдеггера у філософському процесі ХХ століття:

- Вплив на розвиток екзистенційної філософії;
- Близькість до апофатичної теології і розвиток ідей Гайдеггера у неотомізмі;
- Гайдеггер і постмодернізм;
- Ініціювання онтологічно-екзистенційного варіанту феноменології;
- “Пізній” Гайдеггер і ідеї філософської герменевтики.

Обов'язкова література:

1. Долгов К. М. Мартин Хайдеггер. Онтология познания и культуры // Долгов К. М. От Киркегора до Камю. - М., 1990. С. 63-67.
2. Бубер М. Два образа веры.- М., 1995. С. 381-385, 197-212.
3. Беседа с Мартином Хайдеггером // Хайдеггер М. Разговор на проселочной дороге. - М., 1991. С. 146-158.
4. Плотников Н. С. С. Л. Франк о М. Хайдеггере // Вопросы философии., 1995. №9. С. 169-185.

Додаткова література

1. Гадамер Г. Г. Актуальность прекрасного. - М., 1991. С. 126-129.
2. Marx W. Heidegger und die Tradition. Eine problemgeschichtliche Einführung in die Grundbestimmungen des Sein. – Stuttgart, 1961.

Тема 3. Мартін Гайдеггер і антична філософія

1. Філософія західної античності в рефлексії Мартіна Гайдеггера:

- Окциденталізм тлумачення явища філософії: філософія як специфічна форма світогляду, виплекана у Давній Греції;

- Значення досократиків (тлумачення висловлювання Анаксимандра, інтерпретація поглядів Геракліта, питання про буття в онтології Парменіда);
 - Вчення Платона про істину;
 - Прочитання Арістотеля (роль останнього для формування західної ментальності).
2. Співмислення із філософами античності:
- Доля Заходу крізь призму досягнення його витоків у давньогрецькому мисленні;
 - Зіставлення метафізичних тез Протагора і Декарта задля досягнення проблеми європейського нігілізму;
 - Антична філософія і проблема техніки.

Обов'язкова література:

1. Хайдеггер М. Изречение Анаксиандра // Хайдеггер М. Разговор на проселочной дороге. - М., 1991. С. 28-68.
2. Хайдеггер М. Учение Платона об истине // Хайдеггер М. Время и бытие. – М., 1993. С. 345-361.

Додаткова література:

1. Figal G. Heidegger zur Einführung. – Hamburg, 1992. S. 51-63.

Тема 4. Мартін Гайдеггер і Сьорен К'єркегор: паралелі філософування

1. Філософія Сьорена К'єркегора як істотне джерело мислення Гайдеггера:
 - Усвідомлення важливості екзистенційної проблематики;
 - Тяжіння до апофатизму;
 - Непорівнянність людського і божественного;
 - Критика часу;
 - Інтерес до негативних станів людини (страх, відчай, провина).
2. Розмежування Гайдеггером філософії та богослов'я і критика к'єркегорівських установок:
 - Абсолют як предмет філософії і богослов'я;
 - Нелегітимність інтенції до напучування для філософії (слідування за Гегелем і розходження з К'єркегором);
 - Вилучення сугестивності.

Обов'язкова література:

1. Анц В. Диалог Хайдеггера с традицией // Философия Мартина Хайдеггера и современность. - М, 1991. С.59-61.
2. Дахній А.Й. Людина ХХ століття крізь призму філософії К'єркегора // Українська К'єркегоріана. Переклади. Доповіді. Документальні матеріали. – Львів, 1998. С.25-30.
3. Хайдеггер М. Бытие и время. Пер. В.В.Бибихина. – М., 1997. С.114-129, 252-266.

Додаткова література:

1. Хайдеггер М. Гегель и греки // Хайдеггер М. Время и бытие. Москва., 1993. С. 381-390.
2. Бубер М. Два образа веры. - М., 1995. С. 209-212.
3. Типсина А. Н. Проблемы Бога в мышлении Хайдеггера // Типсина А. Н. Немецкий экзистенциализм и религия. - Ленинград. 1990. С. 121-142.
4. Мартин Хайдеггер: феноменология, герменевтика и религия // Своевременная буржуазная философия и религия. – М., 1977. С. 177-184.
5. Исаев С. А. Теология смерти. Очерки протестанского модернизма. – М., 1991. С.172-174.

Тема 5. Філософування М. Гайдеггера і екзистенціалізм

1. «Ранній» Гайдеггер як репрезентант екзистенційного світовідчуття і світорозуміння.
 - розвиток феноменологічних ідей Е.Гуссерля;
 - засвоєння екзистенційної установки у філософії.
2. «Буття і час» і екзистенційна проблематика:
 - Проблема песимістичної спрямованості твору;
 - Поняття відповідальності, турботи, провини і їхня пов'язаність із протестантизмом;
 - Значення передекзистенційних ідей К'єркегора: справжнє і несправжнє існування, поняття страху (страх емпіричний і страх метафізичний), осмислення ніщо.
 - Проблема несправжнього існування крізь призму „das Man“.

Обов'язкова література:

1. Хайдеггер М. Бытие и время. Пер. В.В.Бибихина. – М., 1997. С. 134-179, 191-195.

Додаткова література:

1. Соловьев Э. Ю. Прошлое толкует нас. - М., 1991.
2. Губман Б. Л. Смысл истории. Очерки современных западных концепций - М., 1991.
3. Хюбшер А. Мыслители нашего времени. Пер. С нем. - М., 1962. С. 203-207.
4. Бибахин В. В. Предисловие к публикации: М. Хайдеггер «Основные понятия метафизики» // Вопросы философии. 1989. №9.
5. Подорога. В. А. «Фундаментальная антропология» М. Хайдеггера // Буржуазная философская антропология XX века. - М., 1986. С. 34-49.

Тема 6. Конститування фундаментальної онтології. “Буття і час” (1)

1. Розробка Гайдеггером фундаментальної онтології на тлі онтологічної проблематики західної метафізики:
 - Онтологія як серцевина філософії;
 - Необхідність постановки питання про сенс буття; буття і суще;
 - Деструкція попередніх онтологій;
 - “Онтологічна відмінність” (онтичні і онтологічні висловлювання).
2. Фундаментальна онтологія Гайдеггера і закономірності розвитку західної метафізики:
 - Зосередженість на сущому і забування питання про сенс буття;
 - Пов’язаність “онтичного” погляду з явищем сучасної техніки;
 - Західна метафізика і європейський нігілізм.

Обов’язкова література:

1. Хайдеггер М. Бытие и время. Пер. В. В. Бибахина. – М., 1997. С. 2-15, 9.19-27, 114-130.
2. Феноменология. Герменевтика. Философия языка. Мартин Хайдеггер. М., 1993. С. 3-15.
3. Хайдеггер М. Время и бытие. – М., 1993. С. 151-154.

Додаткова література:

1. Бабушкин В. У. О природе философского знания. - М., 1978. С. 89-104.

Тема 7. Буття-до-смерті. “Буття і час” (2).

1. Проблематика смерті у головному творі Гайдеггера:
 - Досвід смерті Іншого;
 - Кінець і цілісність;
 - Екзистенція і трансценденція;
 - Тимчасовість людського існування.
2. Екзистенціально-онтологічна структура смерті:
 - Буття-до-смерті і буденність присутності;
 - Екзистенціальний проект справжнього буття до смерті;
 - Смерть і справжнє існування.

Обов'язкова література:

1. Хайдеггер М. Бытие и время. Пер. В. В. Библихина. – М., 1997. С. 237-267.
2. Философия Мартина Хайдеггера и современность. – М., 1991. С.233-250.

Додаткова література:

1. Соловьев Э. Ю. Судьбическая историософия Мартина Хайдеггера // Соловьев Э. Ю. Прошлое толкует нас. Москва, 1991. С. 356-388.
2. Gabriel L. Existenzphilosophie. Von Kierkegaard bis Sartre. - Wien, 1951.

Тема 8. Продумування шляху метафізики і проблема дегуманізації

1. Шлях західної метафізики і онтологічна проблематика:
 - «онтологічна відмінність» і забування буття на противагу до сущого;
 - проблема співвідношення досократівської і післясократівської філософії;
 - інструменталізація процесу пізнання;
 - західна метафізика і проблема нігілізму.
2. Процеси дегуманізації у зв'язку із шляхом західної метафізики:
 - наука і філософія;
 - контроверсійність тези «наука не мислить»;
 - наука і осмислення;
 - несправжнє існування і проблема дегуманізації;
 - нівеляція особи і небезпека односкладних відповідей;
 - агресивність пізнавальної установки і «мавпа цивілізації».

Обов'язкова література:

1. Хайдеггер М. Время и бытие. – М., 1993. С. 16-41, 177-192, 327-345.
2. Хайдеггер М. Отрешенность // Хайдеггер М. Разговор на проселочной дороге. – М., 1991. С. 102-111.

Додаткова література:

1. Сартр Ж. П. Экзистенциализм – это гуманизм // Сумерки богов. – М., 1989. С. 319-344.
2. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме // Хайдеггер М. Время и бытие. – М., 1993. С. 192-220.

Тема 9. Європейський нігілізм у тлумаченні М. Гайдеггера

1. Явище нігілізму і західна метафізика:
 - Походження поняття “нігілізм”;
 - Теза Фрідріха Ніцше “Бог мертвий” і необхідність переоцінки всіх цінностей;
 - Нігілізм як закономірний результат розвитку західної цивілізаційної парадигми;
 - Зіставлення метафізичних позицій Протагора і Декарта.
2. Нігілізм у контексті сучасного стану світу:
 - Втрата віри у трансцендентне сучасною людиною;
 - Знебоження світу і проблема втрати цінності людського життя;
 - Шляхи подолання нігілізму;
 - Проблема гедонізму сучасної західної цивілізації.

Обов’язкова література:

1. Хайдеггер М. Европейский нигилизм // Хайдеггер М. Время и бытие. – М., 1993. С. 63-75, 147-149.
2. Хайдеггер М. Слова Ницше «Бог мертв» // Феноменология. Герменевтика. Философия языка. Мартин Хайдеггер. – М., 1993. С. 174-180.

Додаткова література:

1. Михайлов А. В. Предисловие к публикации «Слова Ницше «Бог мертв» // Вопросы философии. 1990. №7. С. 133-143.
2. Типсина А. Н. Метафизика, гуманизм, нигилизм // Типсина А. Н. Немецкий экзистенциализм и религия. Ленинград. 1990. С. 103-121.

Тема 10. Людина і техніка у філософії М. Гайдеггера.

1. Висування Гайдеггером проблеми техніки на передній план філософської рефлексії:
 - Техніка як величезний масив творчості Гайдеггера;
 - Пойесіс, техне, алетейя: розгляд проблеми техніки крізь призму давньогрецького мислення;
 - “Виведення з потаємності у відкритість”;
 - Дедуктивний раціоналізм античності і засади новочасного раціоналізму.
2. Технічне ставлення до світу в контексті проблеми нігілізму:
 - Непорівнянність новочасної техніки;
 - Недостатність інструментально-антропологічного визначення техніки;
 - “Gestell” як сутність сучасної техніки;
 - Новітні загрози і можливість альтернативи.

Обов’язкова література:

1. Хайдеггер М. Вопрос о технике // Хайдеггер М. Время и бытие. – М., 1993. С. 221-238.
2. Хайдеггер М. Наука и осмысление // Хайдеггер М. Время и бытие. – М., 1993. С. 238-253.
3. Хайдеггер М. Поворот // Хайдеггер М. Время и бытие. – М., 1993. С. 253-258.

Додаткова література:

1. Тавризян Г. М. Философия техники // Новейшие течения и проблемы философии в ФРГ. - М., 1978. С. 293-295.
2. Гайденок П. П. Сквозь призму техники // Новый мир, 1988. №1. С. 265-267.
3. Хесле В. Философия техники М. Гайдеггера // Философия Мартина Хайдеггера и современность. – М., 1991. С. 138-154.

Тема 11. Проблема мови. Мова як “дім буття”

1. Мовний характер людського існування і філософська герменевтика:
 - Розуміння як центральна проблема гуманітарії і філософії;
 - Герменевтика – наука на службі розуміння;
 - Тлумачення Гайдеггером проблеми “герменевтичного кола”;
 - На шляху до мови;
 - Мова як “дім буття”.

2. Інтерпретація філософських і літературних текстів у світлі розвитку духовної культури:

- Глибинний зв'язок філософії і поезії;
- Виявлення для мислення недооцінених можливостей художнього слова (“Навіщо поети?”);
- Мислення і спів-мислення;
- Інтерпретація Гайдеггером творів Ф.Гьольдерліна і Г.Траля;
- Конституювання герменевтичної філософії;
- Взаємовідношення герменевтичної філософії та філософської герменевтики.

Обов'язкова література:

1. Гайдеггер М. Навіщо поети? // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ століття. Львів, 1996. С. 180-198.
2. Хайдеггер М. Путь к языку // Хайдеггер М. Время и бытие. – М., 1993. С. 259-273.

Додаткова література:

1. Зайцева З. Н. Мартин Хайдеггер: Язык и время // Хайдеггер М. Разговор на проселочной дороге. – М., 1991. С. 159-177.
2. Михайлов А. В. – С. Циглер. Хайдеггер, Гельдерлин и алетейя // Вопросы философии. 1994. №2. С. 189-191.
3. Gadamer H.G.: Zur Einführung. In: Martin Heidegger, Der Ursprung des Kunstwerkes. – Stuttgart, 1960. S.102-125.

Контрольні питання:

1. Основні стадії творчої еволюції Гайдеггера.
2. Шлях мислителя від теології до філософії.
3. Важливість теологічного компоненту освіти для подальшого шляху мислення.
4. Гайдеггер у світлі містичної традиції.
5. Проблема ідентифікації Гайдеггера I і Гайдеггера II: поворот середини 30-х як водорозділ.
6. Ранній Гайдеггер і мотиви протестантизму.
7. Гайдеггер-феноменолог та Гайдеггер-герменевтик.
8. Суспільно-політичний складник біографії Гайдеггера: ангажування в націонал-соціалізм.

9. Проблема співвідношення традиціоналістських тенденцій у світогляді Гайдеггера та “ідеології крові і ґрунту”.
10. Націонал-соціалістична ангажованість Гайдеггера і її пов’язування з спрямованістю філософії: інтерпретація Юргена Габермаса.
11. Навчання у феноменологічній школі Гуссерля і екзистенційна трансформація феноменологічних ідей.